

Tampereen ammatillinen
opettajakorkeakoulu

Opettajankoulutuksen kehittämishanke

Kuhmon musiikkiopiston oppilasarvioinnin
kehittäminen

Jyrki Lähteenmäki

2008

JYRKI LÄHTEENMÄKI

Kuhmon musiikkiopiston oppilasarvioinnin kehittäminen

Opettajankoulutuksen kehittämishanke (41 s.)

Tampereen ammatillinen opettajakorkeakoulu

Ryhmän opettaja Sirpa Levo-Aaltonen

Marraskuu 2008

Asiasanat oppilasarviointi, musiikkikasvatus, musiikkioppilaitokset

TIIVISTELMÄ

Oppilasarviointi on musiikkioppilaitoksen yksi ydintoiminto.

Oppilasarvioinnin lähtökohdat ja päämäärät on määritelty Opetushallituksen antamissa Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteissa (2002). Tämän kehittämishankkeen tavoite oli Kuhmon musiikkiopiston oppilasarvioinnin kehittäminen ja saattaminen opetussuunnitelman perusteiden 2002 edellyttämälle tasolle.

Keskeisin kehittämiskohde oli musiikkiopiston pääsykokeet, joiden sisältöä on kehitetty siten, että pääsykokeiden avulla entistä paremmin kyettäisiin valitsemaan ne oppilaat, joilla on hyvät edellytykset opiskella musiikkia musiikkiopistossa.

Työssä tarkastellaan myös musiikkioppilaitosten tasosuoritusjärjestelmää ja lukukausiarviointia. Tasosuorituksen järjestämisessä erityisen tärkeä näkökohta on hyvä, lapsen kehitystä tukeva palautteen anto. Kuhmon musiikkiopistossa tasosuoritusjärjestelmä ja lukukausiarviointi eivät opettajatyöryhmän mukaan edellytä suuria muutoksia.

Opetussuunnitelman perusteissa 2002 edellytetään oppilaiden itsearvioinnin kehittämistä. Itsearviointi on osa-alue, jonka kehittäminen vaatisi lisätutkimusta ja tarkempaa käsitteen määrittelyä. Itsearviointi liittyy reflektion käsitteeseen, mutta näiden käsitteiden luonteva yhdistäminen instrumenttiopetukseen olisi hyödyllinen lisätutkimuksen kohde.

Sisälllys

Johdanto	4
2. Miten opetussuunnitelman perusteet 2002 oppilasarvioinnin määrittelevät?	8
2.1 Oppilasarvioinnin lähtökohta ja tavoitteet opetussuunnitelman perusteissa	8
2.2 Pääsykokeet	11
2.3 Tasosuoritusten arviointi ja lukukausiarviointi	13
3. Pääsykokeiden uudistaminen	14
3.1 Lähtökohta	14
3.2 Työryhmän suunnittelutyö ja ehdotus pääsykokeen uudistamiseksi	16
3.3 Uuden pääsykokeen sisältö tehtävittäin	17
3.3.1 Henkilökohtainen testi	17
3.3.2 Karman testi	23
3.3.3 Ikäpisteytys	23
3.4. Kokemuksia uudesta pääsykokeesta	24
4. Tasosuorituskäytäntö	26
4.1 Tasosuoritukset säädöksissä	26
4.2 Tasosuoritus: oppilaan kehityksen katalysaattori vai traumojen kehto?	27
4.3 Tasosuorituksen palautteen laatu	29
4.4 Millaista on hyvä huono palaute?	30
4.5 Lapsi-rukka tuomareidensa edessä	32
4.6 Konstruktiivisuus vs. destruktiivisuus	33
4.7 Kuhmon musiikkiopiston tasosuorituskäytäntö	34
5. Lukukausiarvioinnin uudistaminen	36
5.1 Lukukausiarviointi opetussuunnitelmassa	36
5.2 Työryhmän suunnittelutyö ja ehdotus lukukausiarvioinnin uudistamiseksi	36
6. Pärjäämmekö näillä eväillä?	38
7. Lähteet	40

Liite 1. Kuhmon musiikkiopiston pääsykoelomake 2008

Liite 2. Tasosuorituspöytäkirja

Johdanto

Oppilasarviointi on kiinteä osa musiikkioppilaitoksen toimintaa. Mutta oppilasarviointi saa myös alituisen osakseen kritiikkiä ja nostattaa keskustelua. Erityisesti 1990-luvulta lähtien musiikkioppilaitosten arviointimenettelyt ovat olleet uudistuksen kohteena. Oppilasarviointi on yksi osa-alue, jolle Opetushallitus on antanut selkeät puitteet Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteissa (2002)¹. Vaikka opetussuunnitelman perusteilla 2002 on pyritty takaamaan riittävän laadukkaat menettelyt eri oppilaitosten oppilasarvioinnissa, yksittäisillä oppilaitoksilla on melko väljästi päätösvaltaa omien käytäntöjensä toteuttamisessa ja kehittämisessä.

Arvioinnin lähtökohta musiikkioppilaitoksessa on samankaltainen kuin muissakin oppilaitoksissa. Seuraava Päivi Atjosen tiivistämä yleinen määritelmä arvioinnille kasvatusalalla soveltuu hyvin myös musiikkioppilaitokseen:

”Yksinkertaisesti määritellen kasvatusalan arviointi tarkoittaa kasvatuksen edellytysten, prosessien ja tulosten *arvon tai ansion määrittämistä*. Määrittelemine tapahtuu tavallisesti vertaamalla esimerkiksi prosesseja tai tuloksia edellytyksiin ja asetettuihin tavoitteisiin. Silloin arvioinnin tuloksensa voi olla myös puutteiden ja tai kielteisten seikkojen osoittaminen. *Vertailua* voidaan tehdä yksilötasolla tarkastelemalla koululaisten ja opiskelijoiden suoriutumista opinnoistaan. Sitä tehdään myös yhteisöjen tasolla keräämällä tietoa vaikkapa kunnan tai kokonaisen kansakunnan koulutustavoitteiden toteutumisesta ja tekemällä sen perusteella käytännön johtopäätöksiä.” (Atjonen 2007, 19.)

Musiikkioppilaitostoiminnassa kasvatuksen edellytykset, prosessit ja tulokset voidaan määritellä esimerkiksi seuraavasti: Edellytykset tarkoittavat opettajakuntaa ja sen ammattitaitoa sekä oppilasainesta, prosessit tarkoittavat opetuksen prosessia, joka on musiikkioppilaitoksen ydintoiminto, ja tulokset *eivät* tarkoita ainoastaan suoritettuja tutkintoja, vaan myös musiikkioppilaitoksen kaikkia taiteellisen

¹ Opetushallituksen taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteisiin 2002 viitataan tästedes lyhyden vuoksi vain termillä ”opetussuunnitelman perusteet 2002”.

toiminnan aktiiviteetteja, joita ovat esimerkiksi konsertit, sävelletty ja sovitettu musiikki, tallenteet, tapahtumat.

Musiikkioppilaitosten opetus on suurimmaksi osaksi instrumenttiopetusta², ja instrumenttiopetus on suurimmaksi osaksi henkilökohtaista opetusta. Musiikin ns. yleiset aineet, eli musiikinteoria, säveltapailu ja musiikkitieto, ovat ryhmäaineita. Niiden arviointia en tässä työssä erikseen käsittele, koska arvosana-asteikko on musiikin yleisissä aineissa sama kuin instrumenttiaineissa, ja arviointimenettely muutoin samankaltainen kuin muiden alojen oppilaitosten ryhmäaineissa.

Henkilökohtaisessa opetuksessa on vahva ns. mestari-kisälli –perinne. Kuten entisaikojen käsityöammateissa, musiikissakin taidot ja tiedot ovat siirtyneet vanhemmalta mestarilta oppilaille käytännön taitoihin harjaannuttamalla. Instrumenttiopetus on ollut ja on yhä edelleen hyvin suureksi osaksi taidon opettamista, jossa traditiota siirretään vanhemmalta nuoremmalle sukupolvelle. Tradition siirtäminen voi tarkoittaa laajennettuna oppilaan perehdyttämistä ammattialan toimintakulttuuriin. Toiminnan taustalla olevien periaatteiden ymmärtämisessä oppipoika voi saada vanhemmalta mestarilta tukea. Ohjauksen avulla oppija esimerkiksi erottaa olennaiset asiat epäolennaisista. (Salakari 2007, 47.)

Instrumenttiopetuksen arviointikäytännöt lähtevät hyvin käytännölliseltä pohjalta. Yksinkertaistaen voidaan todeta, että instrumenttiopetuksessa vanhempi kollega kertoo nuoremmalle, mikä meni väärin, tai missä suhteessa soitossa on puutteita, ja sitten yritetään löytää oikea tapa. Harjoittelua jatketaan, kunnes kyllin korrekti toteutus onnistuu. Oppilaan opintomenestystä arvioidaan myös lukukausittain, ja lisäksi opinnot jakaantuvat jaksoihin, joiden päätteeksi tehdään tasosuoritus³.

Yllä kuvattu on tietenkin erittäin karkea yksinkertaistus oppilasarviointinista soitonopetuksessa. Mutta mestari-kisälli –kuvioon pohjautuvalla arvioinnilla on

² Yksinkertaisuuden vuoksi puhun tässä työssä vain instrumenttiopetuksesta, vaikka musiikkioppilaitoksissa opetetaan usein myös laulua. Mutta oppiaineluokituksessa laulukin katsotaan yhdeksi instrumentiksi, joten instrumenttiopetus pitää sisällään myös laulun opetuksen.

³ ”Tasosuoritus” on uusien opetussuunnitelman perusteiden mukainen termi, joka on korvannut ”kurssitutkinto”-termin. Tässä näkyy opetussuunnitelman perusteiden inhimillistävä tyyli: Tutkinto-termistä on haluttu luopua, koska se on herättänyt joissakin ahdistavia mielikuvia.

syvät juuret ja pitkät perinteet. Sitä ei voida täysin eliminoida eikä kiertää. Sillä on oma arvonsa. Vuosikymmenien aikana saavutettu ammattitaito on aina arvokas asia. Jos vanhempi kollega kykenee tuota taitoa arviointitilanteessa nuoremmalle noviisille välittämään, ei voida olla kuin tyytyväisiä.⁴ Mutta instrumenttiopetuksessa onkin ongelma juuri siinä, välittykö taito mestarilta kisällille.

Opetussuunnitelman perusteet 2002 lähtevät hyvin pitkälle siitä, että oppilaalle itselle kehittyvä motivaatio asettaa omia tavoitteitaan ja että oppilas itse alkaa kriittisesti mutta empaattisesti arvioida omaa työskentelyään. Opetussuunnitelman perusteissa 2002 on selvästi konstruktivistisesta oppimiskäsityksestä nouseva pohjavire. Instrumenttiopetus ja sen mestari-kisällijärjestelmä on kuitenkin mielenkiintoinen yhdistelmä behavioristisen oppimiskäsityksen mukaista tiedon ja taidon siirtoa auktoriteetilta noviisille, ja konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaista kannustamista luovaan oman taiteellisen näkökulman etsimiseen. Luultavasti kaikkina aikoina taitavat musiikkipedagogit ovat tämän instrumenttiopetuksen dikotomian intuitiivisesti tajunneet; laadukas taidon opettaminen edellyttää tiettyyn vaiheeseen asti mallista opettamista, mutta myös oppilaan oman reflektoinnin on herättävä. Oman työn reflektoinnissa keskeinen elementti on itsearviointi.

Kun suunnitellaan musiikkioppilaitokselle uutta oppilasarviointijärjestelmää, tulisi oppilaan oma panos arvioinnissa ottaa huomioon. Toisaalta vanhaa mestari-kisälli – yhteydelle perustuvaa järjestelmää ei pidä täysin mitätöidä, vaan siitä tulisi parhaat puolet ottaa viisaasti talteen.

Tässä työssä tarkasteluni kohteena on Kuhmon musiikkiopiston oppilasarvioinnin uudistaminen. Kuhmon musiikkiopisto on pienehkö ja varsin nuori oppilaitos. Tätä kirjoitettaessa on juuri vietetty opiston 15-vuotisjuhlia. Opisto perustettiin vuonna 1993, joten toiminnot ovat tiettyyn muotoon jo ehtineet kiinteytyä, mutta mitään raskasta perinteen painolastia ei ole vielä taakkana. Oppilaita on noin 350, joista tosin melkein puolet musiikkileikkikoululaisia (jotka eivät siis tee suorituksia, joita

⁴ Sibelius-Akatemian pianomusiikin lehtori Meri Louhos totesi pianopedagogiikkatunnilla vuonna 1985 tämän kirjoittajalle: ”Jos kysyt, onko pianopedagogiikan opetuksesta mitään hyötyä, voin vastata, että jos vanhempi kollega pystyy välittämään nuoremmalle kollegalle jotain omaan kokemukseensa perustuvaa hyödyllistä tietoa, silloin pianopedagogiikan opetuksesta on hyötyä.”

arvioitaisiin). Kuhmon sijainti on syrjäinen, ja musiikkiopistolla on kaksi toimipistettä - Kuhmo-talo ja Sotkamon toimipiste - jotka sijaitsevat 60 kilometrin etäisyydellä toisistaan. Pienelle ja syrjäiselle oppilaitokselle ei kannata kehittää raskasta oppilasarviointijärjestelmää, jonka ylläpito vaatisi monien henkilöiden työpanosta. Mutta menettelyjen on oltava päteviä ja läpinäkyviä, jotta Kuhmon musiikkiopiston oppilaat saavat osakseen yhtä laadukasta arviointia kuin muidenkin maamme lakisääteisen valtionavun piirissä olevien musiikkioppilaitosten oppilaat.

Aluksi käsittelen opetussuunnitelman perusteiden 2002 jäsentämää kontekstia oppilasarvioinnille. Sen jälkeen esitän johtopäätökset Kuhmon musiikkiopiston oppilasarvioinnin kehittämistarpeista ja kuvaan tarvittavat toimenpiteet. Kehittämisessä päähuomio kohdistuu musiikkiopiston pääsykokeisiin. Olen valinnut tämän painotuksen yksinkertaisesti siitä syystä, että nähdäkseni Kuhmon musiikkiopistossa on koettu pääsykokeiden uudistaminen suurimmaksi tarpeeksi arvioinnin muihin osa-alueisiin verrattuna. Mutta pääsykokeiden lisäksi tarkastelen myös tasosuoritusten arviointia ja lukukausiarviointia.

2. Miten opetussuunnitelman perusteet 2002 oppilasarvioinnin määrittelevät?

2.1 Oppilasarvioinnin lähtökohta ja tavoitteet opetussuunnitelman perusteissa

Uusissa opetussuunnitelman perusteissa 2002 näkyy selvästi oppimiskäsityksen muutos kasvatus- ja koulutusalailla. Konstruktivistinen lähtökohta on ilmeinen. Oppijakeskeisyys on koulutuksen organisoinnin tärkeä ohjenuora, joka kytkeytyy myös oppilasarviointiin. Oppilaan omalla panoksella on arvioinnissa tärkeä rooli, ja ylipäänsä koko arviointitoiminta on haluttu inhimillistä. Oppilas ei ole enää ylhäältä päin lausutun arvostelun objekti, vaan subjekti, joka kykenee ja jolla on motivaatio omaehtoiseen toimintansa ja suoritustensa arviointiin. Opettaja ohjaa ja valmentaa, mutta ei tuomitse. Opettajan suorittamalla arvioinnilla on kuitenkin tärkeä tehtävä oppilaan kehityksessä. Siitä ei ole millään tavalla luovuttu, mutta arvioinnin tyyli on muuttunut. Opetussuunnitelman perusteiden 2002 viidennessä luvussa (OPH 2002) arvioinnin tehtävät ilmaistaan seuraavasti:

11 § Arvioinnin tehtävät

Arvioinnin tehtävänä on ohjata opiskelun tavoitteiden asettamista ja auttaa oppilasta niiden saavuttamisessa. Arvioinnin tulee tukea oppilaan hyvän itsetunnon kehittymistä. Monipuoliseen, jatkuvaan arviointiin sisältyy erilaisia palautteen antamisen tapoja ja ohjausta itsearviointiin.

Oppilaalle on tiedotettava seuraavista arvioinnin periaatteista: arvioinnin tehtävät ja kohteet, arvosana-asteikot ja arviointikriteerit, arvosanan korottaminen, opintojen etenemisen edellyttämät suoritukset, arvioinnin oikaiseminen ja päättötodistuksen sisältö.

Arviointimenetelmät tulee valita siten, että ne mittaavat asetettujen tavoitteiden saavuttamista, soveltuvat käytettyihin opetusmenetelmiin ja tukevat oppimista. (OPH 2002.)

Käsite ”itsearviointi” oli vielä 1980-luvulla suomalaisessa musiikkioppilaitosjärjestelmässä täysin tuntematon. Sekä varsinainen opetus että oppilasarviointi perustuivat aikaisemmin mestari-kisälli –mallille, jossa oppipojan ei odotettu ottavan kantaa omaan suoriutumiseensa esimerkiksi oppilaskonsertteissa ja tutkinnoissa. Arvostelulautakunta tai opettaja antoi palautteen.

Palautteen anto olikin enemmän arvostelua kuin arviointia. Hyvin keskeistä oli arvosanan anto. Arvosanajärjestelmää on muutettu viimeisten kolmenkymmenen vuoden aikana lukuisia kertoja, ja eri oppilaitoksissa on sovellettu erilaisia käytäntöjä. On tavallaan ristiriitaista, että suurin osa opettajista ymmärtää numeroarvosanan antamisen ongelmat, mutta silti arvosanoja edelleen halutaan antaa. Ikään kuin vasta arvosana asettaisi oppilaan suorituksen tiettyyn viitekehukseen. Ilman arvosanaa ei oikein tiedetä, kuinka suoritus todellisesti onnistui.

Uudessa järjestelmässä on pyritty asettamaan etusijalle sanallinen arviointi numeroarvostelun sijaan. Periaatteena on, että oppilaalle pyritään mahdollisimman kannustavaan sävyyn kertoa, mitkä asiat suorituksessa onnistuivat hyvin, ja mihin asioihin kannattaisi vielä kiinnittää huomiota. Numeroarvosanan merkitystä ei korosteta, sitä saatetaan jopa vähätellä. Alimman tason tasosuorituksissa numeroarvosanasta on luovuttu.

Musiikkioppilaitoksissa tasosuoritusten arviointi onkin kehittynyt. 1980-luvulla kuuli vielä kauhukertomuksia tilanteista, joissa lautakunta oli arvostellut pienen, pelokkaan oppilaan aran ja heiveröisen suorituksen alimpaan manalaan. Oppilas saattoi saada tilanteesta trauman, jonka seurauksena hän menetti uskon itseensä musikanttina, ja hänestä tuli pahimmassa tapauksessa musiikin vihaaja. Nykyään epäoikeudenmukaiset arviointitilanteet ovat harvinaisia.

Musiikkioppilaitosten lukukausi- ja tasosuoritusten arvioinnissa on kuitenkin vielä kaksi näkökohtaa, joita tulisi kehittää:

- 1) tasosuoritusten ”käräjäasetelma”⁵, ja
- 2) oppilaan itsearviointi

Edelleenkin hyvin usein **tasosuoritustilanne** muistuttaa vanhan ajan käräjiä. Vanhoissa kotimaisissa elokuvissa on kuvattu, kuinka entisaikaan joku viaton raukka tai oikea pahantekijä tuotiin käräjille, jossa kihlakunnan vouti ja muutama

⁵ Termi ”käräjäasetelma” on itse keksimäni eikä se ole musiikkioppilaitosten tasosuoritusten yhteydessä yleisesti käytössä. Mutta se sopii mielestäni hyvin kuvaamaan tasosuoritusten järjestämistapaa musiikkioppilaitoksissa.

lautamies syynäsivät tuomiolla olevaa. Oikeuden jäsenet istuivat yrmeän näköisinä jonkun talon tuvassa, pöytien takana, ja tuomiolle haastettu seiso i orpona ja pelokkaana hattu kourassa oikeuden edessä. Nykyaikana musiikkioppilaitosten tasosuorituksissa asetelma on koko lailla sama. Kihlakunnan voudin vain korvaa musiikkioppilaitoksen rehtori, ja lautamiehet ovat lautakunnan jäseniä eli opettajia. On mielenkiintoista, kuinka traditiolla voi olla syvät juuret; emme ehkä tule ajatelleeksikaan, että musiikkioppilaitoksen tasosuoritustilanteesta on suora historiallinen yhteys menneiden aikojen yhteiskuntien kokonaan toisenlaisiin arviointitilanteisiin. Tietyt kulttuurin piirteet (kuten tässä tapauksessa kärjääasetelma) ovat niin vahvoja, että ne eivät täysin häviä, vaikka niiden merkitys muuttuu emmekä enää tunnista tai muista niiden alkuperäistä kontekstia. Yksistään esimerkiksi termi ”lautakunta” on vahvasti käytössä musiikkioppilaitoksissa. Varmaankin 1700-luvun ihminen ymmärsi sen yleisemmän käyttöyhteyden, vaikka musiikkioppilaitosjärjestelmä oli 1700-luvulla Suomessa vielä täysin tuntematon käsite.

Vaikka emme aina täysin ymmärrä tai muista tietyn termin alkuperäistä käyttöyhteyttä, saatamme alitajuisesti tiedostaa sen symboliset merkitysulottuvuudet. ”Lautakunta”-sanalla on erittäin voimakas symbolinen arvolautaus, jonka jo lapsikin tajuaa intuitiivisesti. Tällaisesta arvolatauksesta tulisi yksiselitteisesti päästä eroon. Se on silkkää painolastia, mikä ei kehitä musiikkioppilaitostoimintaa oppijakeskeiseen, luovaan, oman toiminnan innovatiiviseen kehittämiseen kannustavaan suuntaan. Haluan tietoisesti korostaa pitkän tradition painolastin merkitystä, koska jos asioita halutaan muuttaa, niiden taakse rakentunut traditio täytyy tiedostaa.

Oppilaan itsearvioinnissa eri musiikkioppilaitokset elävät eri vuosikymmenillä. Itsearviointi on jo käsitteenä vaikeasti rajattavissa. Onko se esimerkiksi vuosittain toistuva menettely, jolloin oppilaat arvioivat itseään esimerkiksi opettajan kanssa yhdessä jonkun tietyn kysymyssarjan avulla? Vai kyettäisiinkö kehittämään musiikkioppilaitoksen opetukseen itsearvioinnin menetelmä, jossa oppilas yhdessä opettajansa kanssa arvioisi oppimistaan useammin? Pystyykö oppilas tekemään itsearviointia täysin omaehtoisesti?

Oppilaan itsearvioinnissa tulisi ensinnäkin muistaa, että opettaja on oppilaan valmentaja, ja opettaja myös ohjaa oppilasta itsearvioinnissa. Musiikkioppilaitoksen henkilökohtainen opetus on omanlaistaan toimintaa, ja sen arviointimenetelmien kehittämisessä tulisi huomioida henkilökohtaisen opetuksen näkökohdat. Koska henkilökohtaisessa opetuksessa opettajan ja oppilaan suhde on hyvin kiinteä, sitä voidaan hyödyntää myös oppilaan itsearvioinnissa.

Toiseksi itsearvioinnista, niin kuin ei mistään arvioinnista, saisi tulla liian työlästä prosessia. Työläys tappaa motivaation, asia jää helposti hoitamatta, jolloin koko arviointitoiminta aletaan kokea negatiivisena ja turhauttavana.

Itsearviointi liittyy keskeisesti *reflektointiin*. Instrumenttiopetuksessa itsearviointi on osaksi oman soiton tai laulun reflektointia, mutta ei ainoastaan sitä. Voidaan ajatella, että itsearvioinnissa oppilas arvioi toimintaansa musiikkiopinnoissa kokonaisvaltaisesti. Mutta itsearvioinnin käsitteen selventäminen ja juurruttaminen vaatii vielä lisätutkimusta.

Opetussuunnitelman perusteiden 2002 kieli on virastomaista ja kankeaa, mikä on ymmärrettävää, koska on kyse ohjausasiakirjasta, jonka tulee olla valtakunnallisesti sovellettavissa. Mutta opetussuunnitelman perusteiden hahmottama musiikkikasvatuksen ideologia pyrkii eliminoimaan vanhoja rasitteisia termejä ja käytäntöjä, ja purkamaan haitallisia symbolisia kytkentöjä. Rajaavasta ja normittavasta ohjauksesta halutaan päästä eroon – sitä ei kukaan enää kaipaa – ja musiikkioppilaitoksia kannustetaan muuttumaan avoimiksi luovuuden ja nuorekkaan ennakkoluulottomuuden basaareiksi. Voidaan sanoa, että ei ole kyse enää ainoastaan konstruktivistisesta *oppimiskäsityksestä*, vaan ollaan juurruttamassa konstruktivistisuuden *ideologiaa*. Konstruktivistinen toiminta on asetettu myös oppilasarvioinnin lähtökohdaksi ja päämääräksi.

2.2 Pääsykokeet

Opetussuunnitelman perusteissa 2002 määritellään 15§:ssä, mitä musiikkioppilaitoksen opetussuunnitelman tulee vähintään sisältää. Luettelossa mainitaan oppilaaksi ottamisen periaatteet, mutta niitä ei tarkemmin määritellä. Koulutuksen järjestäjä, joka Kuhmossa on Kuhmon kaupunki, voi

musiikkioppilaitoksen opetussuunnitelmassa määritellä oppilaaksi ottamisen periaatteet.

Kuhmon musiikkiopiston opetussuunnitelmassa, joka on hyväksytty Kuhmon sivistyslautakunnassa 20.08.2007 (Kuhmon MO-OPS 2007, 11), on todettu oppilaaksi ottaminen seuraavasti:

Oppilaat Kuhmon musiikkiopistoon otetaan pääsykokeen perusteella. Musiikkiopiston rehtori määrää pääsykokeen sisällöstä. Pääsykokeeseen osallistujat asetetaan pääsykoepisteiden perusteella valintajärjestykseen. Oppilaspaikkojen määrä rajoittaa sitä, kuinka paljon uusia oppilaita voidaan ottaa. Oppilaiden sisäänotto on myös musiikkiopiston instrumenttirakenteen kehittämisen väline.

Jos hakija on päässyt aikaisemmin johonkin toiseen musiikkioppilaitokseen, jonka opetussuunnitelma noudattaa opetushallituksen antamia musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteita, hänet voi rehtori harkintansa perusteella hyväksyä Kuhmon musiikkiopiston oppilaaksi.

Varhaisiän musiikkikasvatuksen oppilaita ei oteta pääsykokeen perusteella, vaan ryhmiin pyritään ottamaan ilmoittautumisjärjestyksessä niin monta oppilasta kuin ryhmiin mahtuu.

Uusien oppilaiden otto on Kuhmon musiikkiopistossa kaupungin sivistyspalvelujen vastualueen johtosäännön 5§:n mukaan rehtorin toimivallassa (Kuhmon Sivistyspalvelujen vastualueen johtosääntö 2007, 3). Tähän perustuen myös opetussuunnitelmaan on kirjattu, että musiikkiopiston rehtori määrää pääsykokeen sisällöstä. Pääsykokeitten järjestäminen on välttämätöntä, koska hakijoita on aina enemmän kuin mitä voidaan uusia oppilaita ottaa sisään. Kuhmossa suhde on kuitenkin varsin lohdullinen, sillä keskimäärin puolet hakijoista pääsee sisään. Rehtori voi harkintansa mukaan ottaa hakijan musiikkiopiston oppilaaksi ilman pääsykoetta, jos hakija opiskelee jo jossain toisessa opetussuunnitelman perusteita 2002 noudattavassa musiikkioppilaitoksessa.

Johtopäätöksenä voin todeta, että yllä olevan perusteella minulla oli opetussuunnitelman antama muodollinen valtuutus lähteä toteuttamaan musiikkiopiston pääsykokeitten uudistamista.

2.3 Tasosuoritusten arviointi ja lukukausiarviointi

Opetussuunnitelman perusteissa (OPH 2002, 12§) Oppilasarviointi-kohtaan on kirjattu seuraava teksti:

12 § Oppilasarviointi

Arvosana-asteikko

Erinomainen 5

Kiitettävä 4

Hyvä 3

Tyydyttävä 2

Hyväksytty 1.

Instrumenttiopintojen ja musiikin perusteiden päättösuoritukset arvioidaan asteikolla 1–5. Muut kuin päättösuoritukset voidaan hyväksyä ilman arvosanaa.

Päättösuoritusten arvioitsijoita tulee olla vähintään kaksi. Yhteismusisoinnista ja valinnaisista kursseista annetaan osallistumismerkintä. Oppilaan edistyminen instrumenttitaidoissa ja musiikin perusteiden opinnoissa arvioidaan ja kirjataan vuosittain. Oppilaille annetaan kaikista suorituksista myös sanallinen palaute.

Musiikkiopisto-opinnot jakaantuvat kahteen vaiheeseen: musiikin perustason opintoihin, joka sisältää tasosuoritukset perustaso 1-3, ja musiikkiopistotason opintoihin. Päättösuorituksia on siis kaksi: perustaso 3, jonka jälkeen oppilas voi saada musiikin perustason todistuksen, ja musiikkiopistotaso, jonka jälkeen oppilas voi saada musiikkiopistotason todistuksen. Musiikkiopistotason todistus on samalla koko musiikkiopisto-opintojen päättötodistus. Opetussuunnitelman perusteet eivät siis määrittele oppilasarvioinnin menettelyjä yllä olevaa tekstiä tarkemmin. Musiikkioppilaitoksella itsellään on väljästi liikkumatilaa, kuinka oppilasarviointinsa järjestää. Tämä koskee myös tasosuorituksia.

3. Pääsykokeiden uudistaminen Kuhmon musiikkiopistossa

3.1. Lähtökohta

Kuhmon musiikkiopistoon oppilaat valitaan pääsykokeitten perusteella. Kuhmon musiikkiopiston pääsykokeitten säädöksellisen perustan olen kuvannut luvussa 2. Pääsykokeissa hakijat asetetaan pääsykoepisteitten mukaisesti valintajonoon. Valintajonosta otetaan oppilaita uusia oppilaspaikkoja vastaava määrä. Kuhmon musiikkiopistossa pääsykokeet on usean vuoden ajan toteutettu tietyn mallin mukaisesti.

On osoittautunut, että nykyisillä pääsykokeilla emme ole täysin onnistuneet valitsemaan kaikkia niitä oppilaita musiikkiopistoon, jotka olisivat oppilaspaikan ansainneet. Toisaalta sisään on päässyt myös oppilaita, joilla ei olekaan edellytyksiä soitto-opintoihin. Tosin monet ovat päässeet sisään täysin oikein perustein. Tämä on musiikkiopiston opettajien intuitiivinen näkemys, joka on syntynyt vähitellen vuosien aikana.

Kuhmon musiikkiopiston opettajat päättivät keväällä 2008, että pääsykokeita muutetaan tarkoitusta vastaavalla tavalla. Työ tehdään rehtori Jyrki Lähteenmäen opettajan pedagogisten opintojen kehittämishankkeen osana. Pääsykokeitten uudistamiseen nimettiin 12.02.2008 työryhmä, jonka jäseniksi tulivat rehtori Jyrki Lähteenmäki (pj), viulusoitonopettaja Minna Blom ja musiikkileikkikoulun opettaja Pirjo Ruutiainen.

Pääsykokeen sisältö ennen uudistamista on ollut seuraava:

1. Ryhmätesti, joka on toteutettu professori Kai Karman musikaalisuus testinä.
2. Henkilökohtainen testi, joka on sisältänyt seuraavat osiot:
 - a. vapaavalintainen laulu
 - b. säveltoistoja laulaen
 - c. rytmitoistoja taputtaen
 - d. melodiatoistoja laulaen.

Ryhmätestin maksimipistemäärä ollut 20. Henkilökohtaisen testin maksimipistemäärä on ollut 42. Lisäksi hakijoille on annettu ns. ikäpisteitä.

Ryhmätestin testaajana on yksi opettaja, joka suorittaa testin ryhmälle käyttäen Karman laatimaa CD-tallennetta. Karman testi on käytössä hyvin laajalti suomalaisissa musiikkiopistoissa. Siinä soitetaan ääninäytteitä, joiden välillä testiin osallistuja joutuu tekemään kuulovaikutelmaan perustuen erotteluja näytteiden eroavaisuuksien ja samankaltaisuuksien välillä.

Henkilökohtainen testi on toteutettu seuraavasti:

Testauksen suorittaa kolmijäsenen opettajista koostuva lautakunta. Yksi lautakunnan jäsen laulaa ja taputtaa hakijalle sävel-, rytm- ja melodiatoistotehtävät. Kaksi muuta lautakunnan jäsentä arvioi hakijan suoritusta. Kunkin suorituksen jälkeen hakija poistuu, ja lautakunta antaa heti tehtävittäin pisteet hakijalle. Pisteet merkitään muistiin. Sen jälkeen seuraava hakija kutsutaan sisään.

Ryhmätestin ja henkilökohtaisen testin lisäksi hakijoille annetaan ns. ikäpisteitä. Ikäpisteitten tarkoituksena on antaa nuorille hakijoille hyvitystä, koska heillä ei vielä ole kokemusta testaustilanteista samalla tavalla kuin varttuneemmilla, esimerkiksi jo monta vuotta koulua käyneillä hakijoilla. Ikäpisteet annetaan tietyn taulukon mukaisesti (Liite 1, sivu 4). Pääsykokeen uudistamisessa ikäpistejärjestelmä pidettiin ennallaan.

Voidaan olettaa, että ryhmätesti ja henkilökohtainen testi mittaavat musikaalisuutta, vaikka musikaalisuus on erittäin vaikeasti määriteltävä ominaisuus.

Mutta on aiheellista nostaa esiin kysymys, onko musikaalisuus ainoa tekijä, joka pitää ottaa huomioon, kun valitaan oppilaita musiikkiopistoon.

Eri musiikkiopistoille pääsykokeitten ongelmat ovat hyvin pitkälle yhteisiä.

Musiikkioppilaitosten perusopetuksen arvioinnissa vuodelta 1998 asiantuntijatyöryhmä on nimennyt kolme ongelma-aluetta pääsykokeitten järjestämisessä (Heino&Ojala 1999, 121-122).

Ensinnäkin musiikkileikkikoulua käyneet lapset hallitsevat pääsykoetilanteen ja tehtävänasettelun keskimäärin paremmin kuin valmistautumattomat. Sinänsä tämän

seikan ei tarvitse merkitä pääsykokeitten mitätöimistä, mutta herää kysymys, voiko valintakokeissa hylättyjen joukkoon päätyä lahjakkuuksia, jotka eivät ole osallistuneet musiikkileikkikoulun toimintaan, mutta kuitenkin ansaitsisivat mahdollisuuden musiikin opiskeluun pätevässä ohjauksessa. (Mts.) Toinen ongelma-alue on motivaation ennustamisen vaikeus. Testissä hyvin pärjääminen ei välttämättä todista, että hakijalla riittää motivaatiota soitto-opintoihin satsaamiseen pitkällä aikavälillä. Toisaalta testissä heikommatkin pisteet saaneella saattaa olla sinnikkyyttä, ja lahjakkuus voi kypsyä myöhemmin, mikä voi johtaa opinnoissa hyviinkin tuloksiin. (Mts.) Kolmas vaikeus on se, että harvalla lapsella kaikki musikaalisuuden osatekijät ovat kehittyneet tasapuolisesti. Varsinkin pojille voi tietyssä ikävaiheessa olla vaikeaa laulutehtävien suorittaminen, vaikka he myöhemmin saattavat kehittyä merkittäviksikin muusikoiksi. (Mts.)

Olisi tärkeää, että musiikkioppilaitokseen valittaessa voitaisiin mitata myös muita hakijan ominaisuuksia, jotka ovat merkittäviä menestyksellisten musiikkiopisto-opintojen suorittamisessa. Musiikkiopisto-opiskelu on suureksi osaksi soiton opiskelua. Voidaan siis tehdä se johtopäätös, että pääsykokeen tulisi mitata musikaalisuuden lisäksi myös muita soiton opiskelussa vaadittavia ominaisuuksia. Tämä oli työryhmämme suunnittelutyön lähtökohta.

3.2 Työryhmän suunnittelutyö ja ehdotus pääsykokeen uudistamiseksi

Työryhmä totesi työskentelyssään seuraavaa, että pääsykoelomake itsessään on sekava ja harhaanjohtava. Lomake täytyy suunnitella uudestaan. Rehtorille annettiin tehtäväksi toimittaa lomake, johon merkittäisiin myös hakijan pisteet. Kunkin hakijan pääsykoetulos kirjattaisiin omaan lomakekappaleeseensa, jolloin kunkin hakijan pisteytys tehtäväkohtaisesti olisi jälkikäteen todennettavissa. Tällaista menettelyä ei Kuhmon musiikkiopistossa ole aikaisemmin ollut.

Varsinaisesta pääsykokeen sisällöstä työryhmä totesi, että pääsykokeella tulisi aikaisempaa paremmin kyetä erottelemaan ne hakijat, joilla on hyvät edellytykset menestyä soitto-opinnoissa. Kyky menestyä soitto-opinnoissa ja musikaalisuus eivät ole sama asia. Soitto-opintoihin tarvitaan musikaalisuutta, mutta myös muita ominaisuuksia, kuten hyvää motoriikkaa ja motivaatiota.

Pääsykokeen aiemmin käytössä mainitut testit eivät lainkaan mitanneet motoriikkaa. Tästä syystä päätettiin että pääsykokeeseen liitetään yksinkertainen soittodiktaattitehtävä. Tehtävän suunnitteli musiikkileikkikoulunopettaja Pirjo Ruutiainen. Tehtävässä hakijat toistavat kellopelillä mallin mukaisesti neljä lyhyttä melodianpätkää. Hakijan on kyettävä toistamaan korrektisti sekä rytmi että säveltasot saadakseen tehtävästä täydet pisteet.

Lisäksi hakijoille annettiin mahdollisuus antaa oma näyte. Aikaisemmin soittonäytteen mahdollisuutta ei ole ollut, mitä on perusteltu sillä, että ne hakijat, joilla ei vielä ole lainkaan soittotaitoa, joutuisivat huonompaan asemaan vertailussa. Työryhmä oli kuitenkin sitä mieltä, että jo hankittu soittotaito osoittaa motivaatiota soitto-opintoihin. Toisaalta soittonäytteen avulla voidaan arvioida hakijan motoriikkaa.

Aikaisempina vuosina on saattanut käydä, että esimerkiksi noin 10-vuotias lapsi on soittanut kansalaisopistossa pianoa jo muutaman vuoden, ja hänen taitonsa ei ole tullut pääsykokeessa millään tavalla esiin. Jos hän on pääsykokeen laulutehtävissä ollut hieman ujo, pääsykoelautakunta on tehnyt hänestä väärät johtopäätökset, ja häntä ei ole otettu musiikkiopistoon sisään, vaikka hänen motivaationsa ja lahjakkuutensa olisivat hyvin riittäneet musiikkiopisto-opintoihin. Näin ollen työryhmä piti soittonäytteen mukaan liittämistä perusteltuna.

3.3 Uuden pääsykokeen sisältö tehtävittäin

3.3.1 Henkilökohtainen testi

Kuhmon musiikkiopiston pääsykokeen uusi tehtävälomake (Liite 1) sisältää seuraavat osat: henkilökohtainen testi, Karman testi ja ikäpisteet. Seuraavassa käydään läpi pääsykokeen henkilökohtaisen testin tehtävät yksityiskohtaisesti. Henkilökohtainen testi käsittää rytmitoistot taputtamalla, säveltoistot, melodiatoistot, oma laulu, soittodiktaattitehtävät ja oma soittonäyte. Tehtävät on kopioitu tehtävälomakkeesta, johon tehtävien kuvaukset eivät sisälly, vaan ne on laadittu tätä tarkastelua varten. Tarkoituksena on eksplikoida mahdollisimman tyhjentävästi, mikä on tavoite kunkin tehtävän kohdalla, ja mitä tehtävän ajatellaan tuovan esiin hakijan suorituksessa.

Koska monessa tehtävässä hakijan pitää toistaa esimerkiksi laulaen tai taputtaen annettuja melodioita ja rytmejä, pääsykoelautakunnan on otettava huomioon, että ujous saattaa iskeä hakijalle kesken pääsykokeen. Sellaisen tilanteen syntyminen pitää pyrkiä ehkäisemään. Opettaja, joka laulaa, taputtaa tai soittaa hakijalle tehtävät, on yleensä joku pienten lasten kanssa toimimaan tottunut opettaja, koska osa hakijoista on pieniä lapsia. Koko pääsykokeessa reippaalla asenteella on merkitystä tehtävistä suoriutumisessa. Mutta sama asia pätee musisoimiseen ylipäänsä; rohkea ja avoin asenne luo vakuuttavuutta musiikkiesitykseen.

1. Rytmitoistot taputtamalla. Tehtävä e) jaetaan kahtia alle kouluikäisille.

a)

/1p.

b)

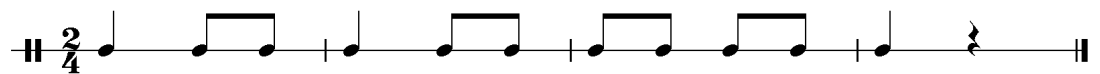
/1p.

c)

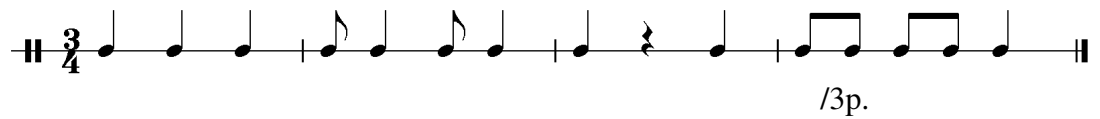
/1p.

d)

/2p.

e)

Tehtävän kuvaus:

Pääsyykoelautakunnan jäsen (joku opettaja) taputtaa rytmin, ja lapsi välittömästi toistaa sen. Ensimmäinen tehtävä a) mittaa perussykkeen tajua. Sen yleensä pystyy suorittamaan jokainen hakija. Myös tehtävät b) ja c) ovat suhteellisen helppoja, ja lähes kaikki hakijat selvittävät ne. Kolme ensimmäistä tehtävää ovat tarkoituksella helppoja, jotta hakija rohkaistuisi tehtävien suorittamiseen. Tehtävä d) on hieman vaativampi, koska se on pidempi. Mutta senkin suorittaa korrektisti varsin moni.

Vaikein on tehtävä e). Neljä tekijää tekee siitä vaativan:

- 1) kolmijakoinen rytmi (edeltävät tehtävät ovat kaksijakoisia), jota kaikki eivät heti hahmota,
- 2) synkooppi toisessa tahdissa,
- 3) yllättävä tauko kolmannessa tahdissa, ja
- 4) tehtävän pituus. Vain hyvin harva suorittaa tämän tehtävän korrektisti.

Pisteytys toteutetaan siten, että tehtävien a, b ja c tulee toteutua täysin oikein, jotta niistä annetaan piste. Tehtävässä d) pieni virhe pudottaa yhden pisteen. Tehtävästä e) voidaan antaa yksi tai kaksi pistettä, jos se on osittain oikein. Lautakunnan saama välitön vaikutelma ratkaisee. Kolme pistettä saa virheettömästä suorituksesta. Alle kouluikäisille tehtävä jaetaan kahteen osaan.

2. Säveltoistot.

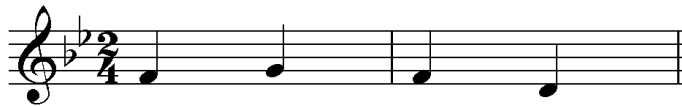
Tehtävän kuvaus:

Opettaja laulaa ja soittaa pianolla tehtävän sävelet yksitellen ja hakija toistaa ne laulaen. Toistettavan sävelen säveltason on oltava oikea, jotta kohdasta voi saada

pisteen. Monet hakijat suorittavat tämän tehtävän varsin korrektisti. Jos hakija ei lainkaan pysty toistamaan oikeita säveltasoja, on ilmeistä, että joko hän a) ei ymmärrä tehtävää, b) ei hahmota oikeaa säveltasoa, tai c) ei hallitse äänenkäyttöään (esim. murrosikäiset pojat). Jos hakijan suoritus alkaa huonosti, lautakunnalta vaaditaan tarkkanäköisyyttä sen erottamiseen, onko kyseessä hakija, joka ei todella hahmota säveltasoja, vai onko kyse yksinkertaisesti ujoudesta. Ujoa hakijaa kannustetaan yrittämään uudestaan. Usein ujoutensa voittaminen muuttaa suorituksen laatua ratkaisevasti. Tämä tehtävä on tavallaan ”lämmittelyharjoitus” seuraavalle melodiantoistotehtävälle.

3. Melodiatoistot. Tehtävät 1-3 ”lauletaan eteen” vain yhden kerran. Tehtävät 4-5 kaksi kertaa.

a)

/1p.

b)

/2p.

c)

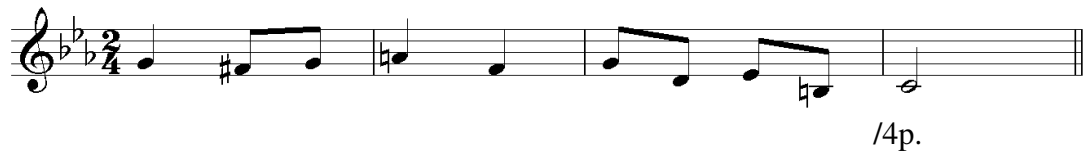
/3p.

d)

/4p.

e)

Tehtävän kuvaus:

Opettaja laulaa tehtävän melodiapätkät yksitellen, ja hakija toistaa ne. Melodia on toistettava oikein, jotta voi saada täyden pistemäärän. Mikäli hakija toistaa melodian osittain oikein (esimerkiksi suorituksesta voi erottaa oikean melodiakaaroksen, vaikka sävelpuhtaus onkin epävarma), lautakunta antaa intuiutionsa perusteella osan maksimipistemäärästä.

Tässä tehtävässä kolme ensimmäistä kohtaa ovat suhteellisen helppoja, ja monet hakijat suorittavat ne suhteellisen korrektisti. Kahdessa viimeisessä kohdassa (d ja e) melodia sisältää yllättäviä intervaleja, ja kummassakin vaikutelma on tonaalisesti häilyvä⁶, joten niitä on vaikea hahmottaa ja siten myös vaikea toistaa. Nämä kaksi kohtaa erottelevat hakijoita tehokkaasti. On esitetty ehdotus, että kohtaa d) hiukan helponnettaisiin, jotta vaikeusaste ei nousisi tässä tehtävässä liian yhtäkkisesti. Kohta d) ja e) muistuttavat myös melodiakaaroksen suhteen toisiaan. Kohta d) saatetaan muuttaa vuoden 2009 pääsykokeisiin.

4. Oma laulu.

- ”Satu meni saunaan” (alle kouluikäiset)
- ”Vaarilla on saari” (kouluikäiset)

/5p.

Tehtävän kuvaus:

Musiikkiopistoon hakijoille on pääsykokeeseen ilmoittautumisen yhteydessä ilmoitettu, että heidän tulee pääsykokeessa esittää ilman säestystä laulu, joka on alle kouluikäisille ”Satu meni saunaan” ja kouluikäisille tai sitä vanhemmille ”Vaarilla on saari”.

⁶ ”Tonaalisesti häilyvä” tarkoittaa tässä yhteydessä, että melodian duuri- tai mollisävellaji ei ole selvä, vaan melodian sisällä tapahtuu sävellajillinen siirtymä. Tai sitten yksittäiset muunnossävelet aiheuttavat tonaliteetin häilyvyyttä. Tällöin melodiaa on perinteisen duuri-molli -ajattelun pohjalta vaikea hahmottaa.

Lautakunta arvioi esityksen siten, että täydet viisi pistettä saa vain täysin puhtaasta ja musikaalisesta esityksestä. Neljä pistettä saa korrektista, mutta hieman ilmeettömästä esityksestä. Kolmen pisteen suorituksessa voi olla jossain määrin epäpuhtautta. Kahden pisteen esityksessä on jo merkittäviä sävelpuhtaus- ja rytmisiä ongelmia. Yhden pisteen saa, jos yrittää, vaikka esityksen musiikilliset elementit jäisivät täysin tunnistamattomiksi.

5. Soittodiktaattitehtävä.

a)

/1p.

b)

/1p.

c)

/3p.

Tehtävän kuvaus:

Diktaatti tarkoittaa sanelutehtävää. Soittodiktaatti on tehtävä, jossa opettaja ensin soittaa esimerkin, ja pääsykokeen hakija toistaa saman soittaen. Soittodiktaattitehtävä oli vuoden 2008 pääsykokeessa kokeilu, ja se toteutettiin hyvin yksinkertaisessa muodossa. Kolme tehtävää soitettiin ja toistettiin kellopelillä, ja lähes kaikki hakijat suoriutuivat tehtävästä hyvin. Soittodiktaatti osoittautui kuitenkin kehittämiskelpoiseksi tehtävätyypiksi, ja vuoden 2009 pääsykokeessa saatetaan tehtävä jo toteuttaa hieman vaativampana.

6. Oma soittonäyte.

/3p.

Tehtävän kuvaus:

Hakija sai halutessaan esittää oman soittonäytteen. Kuten yllä on todettu, tällä tehtävällä haluttiin arvioida hakijan motivaatiota ja motoriikkaa. Täydet kolme pistettä sai käytännössä jokainen, joka ”vaivautui” antamaan soittonäytteen, koska yleensä soittonäytteen antavat hakijat osoittivat hyvin reipasta asennetta.

3.3.2 Karman testi

Sibelius-Akatemian musiikkikasvatuksen professori Kai Karma kehitti 1980-luvulla äänten kuulohavaintoon perustuvan musikaalisuustestin, jota käytetään laajasti Suomen musiikkioppilaitosten pääsykokeissa (ks. esim. Vartiainen 2007, 19). Testistä käytetään yleisesti nimitystä ”Karman testi”. Kuhmon musiikkiopiston pääsykokeessa Karman testi toteutetaan 20 kohdan versiona (täysimittaisesti toteutetussa testissä on 50 kohtaa).

Testi on ryhmätesti. Siinä hakijoille jaetaan vastauslomakkeet. Lomakkeessa on kunkin tehtävän kohdalla kaksi vaihtoehtoa: sama /eri. Testaaja (joku opettaja) soittaa CD-levyltä äänimotiivin, joka toistuu kolme kertaa. Sen jälkeen hakija kuulee vielä yhden äänimotiivin. Hänen pitää vastata lomakkeeseen, onko viimeinen aihe sama vai eri kuin edeltävät neljä aihetta.

Karman testi teetetään ainoastaan kouluikäisillä. Maksimipistemäärä on 20. Alle kouluikäiset eivät testii tee, vaan sen sijaan heille hyvitetään pääsykokeen kokonaispistemäärään 15 pistettä.

3.3.3 Ikäpisteitys

Ikäpisteityksen tarkoituksena on antaa kompensatio pisteitä nuoremmille hakijoille siitä, että heillä ei vielä ole yhtä paljon kokemusta erilaisten testien ja kokeitten suorittamisesta kuin vanhemmilla. Ikäpisteitä annetaan porrastetun taulukon mukaisesti siten, että kuusivuotias saa kymmenen pistettä, seitsemän vuotias

yhdeksän pistettä jne. Ikäpistetaulukko on liitteessä (Liite 1). Taulukossa pisteytys on määritelty syntymävuosien perusteella.

3.4 Kokemuksia uudesta pääsykokeesta.

Heti ensi tuntumalta voidaan todeta, että opettajatyöryhmän työskentelystä Kuhmon musiikkiopiston pääsykokeiden uudistamiseksi oli hyötyä. Välitön hyöty tuli jo siitä, että tulimme yhdessä pohtineeksi pääsykokeiden järjestämisen problematiikkaa, mikä nosti monia kysymyksiä tietoisuuteemme. Pääsykokeen järjestämisestä on kertynyt opettajille vuosien varrella runsaasti ns. hiljaista tietoa, mutta sitä ei ole koskaan eksplikoitu. Hiljainen tieto tuli nyt eksplikoitua ensimmäisen kerran yhteisessä keskustelussamme, jonka tulos jäsenettiin uuteen pääsykoelomakkeeseen. Vielä tarkemmin pääsykokeen järjestämisen hiljainen tieto on uloskirjoitettu tässä hankeraportissa, joka jää myös Kuhmon musiikkiopiston käyttöön.

Pääsykoetilanteen analysointi ja entistä tarkempi jäsentäminen nosti myös esiin näkökulman pääsykoelautakuntatyön kaksijakoisuuteen. Lautakunnan jäsen käyttää sekä kognitiotaan että intuitiotaan arvioidessaan hakijoita. Kognition ja intuition suhdetta musiikkioppilaitoksen pääsykokeessa on tarkastellut Caroline Kamppila opinnäytetyössään ”Pisteet vai tuntuma? Intuition käyttö Joensuun konservatorion pääsykokeessa” (Kamppila 2008). Pääsykoetehtävissä on elementtejä, joita lautakunnan jäsen arvioi kognition pohjalta - esimerkiksi rytmin laskeminen - mutta on veteen piirretty viiva siinä, milloin arviointi muuttuu intuitiiviseksi. Esimerkiksi rytmin ”svengaava” (ja siten musikaalinen) toteutus voidaan todeta vain intuitiivisesti. Ei ole olemassa mitään mittaria tai laitetta, jonka avulla voitaisiin todeta, että ”nyt svengaa”, tai ”ei vielä svengaa”. Näin ollen esimerkiksi rytmintoistotehtävän arvioinnissa lautakunnan jäsen käyttää koko ajan sekä kognitiota että intuitiota, ja niiden erottelu ei ole helppoa. Mutta olisiko se tarkoituksenmukaista? Kamppila nosti työssään esille intuition suuren merkityksen pääsykoetyöskentelyssä, ja hän esittää näkemyksen, että opettajan kognitiivisen tiedon tukemaan intuition nojaaminen pääsykoetilanteessa voisi luoda kestävämmän pedagogisen lähtökohdan oppilasvalintoihin. (Kamppila 2008, 20.) Tällä tarkoitettaneen siitä, että intuition hyväksikäyttöä pitäisi kehittää. Toisin sanoen pitäisi luoda menetelmiä, joilla intuitiota voitaisiin systemaattisemmin

hyödyntää, ja lisäksi tulisi sen merkitys pääsykokeen arvioinnissa nykyistä paremmin myöntää.

Pääsykokeen tulokset annetaan pisteinä, joiden mukaisesti hakijat asetetaan valinta jonoon. Mutta mitä varsinaisesti on pisteiden takana? Vastaus kuuluu: Opettajista koostuvan lautakunnan asiantuntijuuteen, eli osittain hiljaiseen ja osittain eksplisiittiseen tietoon ja osaamiseen perustuva arviointi hakijoiden suorituksista. Kysymys, voidaanko *pisteiden muodostuksen ja suoritusten osittain intuitiivisen arviointitavan* suhdetta tuoda paremmin näkyväksi, vaatisi vielä lisätutkimusta. Emme ole tuota kysymystä Kuhmon musiikkiopistossa pidemmälle pohtineet, mutta tulinkin tästä ongelmanasettelusta paremmin tietoiseksi pääsykokeiden uudistamistyön myötä.

4. Tasosuorituskäytäntö

4.1 Tasosuoritukset säädöksissä

Laissa taiteen perusopetuksesta määrätään, että taiteen perusopetus on tavoitteellista ja tasolta toiselle etenevää. Kyseinen lainkohta kuuluu seuraavasti:

1 §. Taiteen perusopetuksen tarkoitus.

Taiteen perusopetus on tavoitteellista tasolta toiselle etenevää ensisijaisesti lapsille ja nuorille järjestettävää eri taiteenalojen opetusta, joka samalla antaa oppilaalle valmiuksia ilmaista itseään ja hakeutua asianomaisen taiteenalan ammatilliseen ja korkea-asteen koulutukseen. (L taiteen perusopetuksesta 21.8.1998/633.)

Musiikkioppilaitoksissa tasolta toiselle eteneminen tapahtuu tasosuoritusjärjestelmän mukaisesti. Tasosuorituksia kutsuttiin ennen kurssitutkinnoiksi, mutta termi on muutettu opetussuunnitelman perusteisiin 2002 (OPH 2002). Luvussa 2 olen kertonut, kuinka tasosuoritukset on määritelty opetussuunnitelman perusteissa 2002. Kuhmon musiikkiopiston opetussuunnitelmaan on kirjattu tasosuorituksista ainoastaan arvosanamennettely, joka on seuraava:

Tasosuorituksista tehdään pöytäkirja, johon tulevat opiskelijan suorituksen kirjaamisen kannalta tarpeelliset tiedot.

Instrumenttiopinnoissa tasosuoritus 1 (pt1) arvioidaan arvosanoilla hyväksytyt/hylätty. Tasosuorituksesta 2 annetaan arvosana asteikolla 1 hyväksytyt, 2 tyydyttävä, 3 hyvä, 4 kiitettävä, 5 erinomainen.

Musiikin perusteitten opintojen tasosuoritus 1 (pt1) arvioidaan arvosanoilla hyväksytyt/hylätty. Tasosuorituksesta 2 annetaan arvosana asteikolla 1 hyväksytyt, 2 tyydyttävä, 3 hyvä, 4 kiitettävä, 5 erinomainen.

Musiikin perustason ja musiikkiopistotason päättösuorituksista annetaan arvosana asteikolla 1-5 ja pistemäärä asteikolla 1-25.

Tasosuorituksista annetaan aina myös sanallinen palaute oppilaalle.

Musiikin perustason päättösuoritusten arvioitsijoita tulee olla vähintään kolme, musiikkiopistotason arvioitsijoita vähintään neljä.

Yhteismusisoinnista ja valinnaisista kursseista annetaan osallistumismerkintä.

(Kuhmon MO-OPS 2007, 9-10.)

Kuhmon musiikkiopiston tasosuoritusten arvosanamenettely on kuvattu seuraavassa taulukossa:

Taulukko 1. Kuhmon musiikkiopiston tasosuoritusten arvosanamenettely

Opinnot	Instrumenttiopinnot	Arvosana	Pistemäärä
Instrumenttiopinnot	pt 1	hyväksytyt/hylätty	
	pt 2	1=hyväksytyt 2=tydyttävä 3=hyvä 4=kiitettävä 5=erinomainen	
	pt 3 (musiikin perustason päättösuoritus)	1=hyväksytyt 2=tydyttävä 3=hyvä 4=kiitettävä 5=erinomainen	hyväksytyt=1-5 tydyttävä=6-10 hyvä=11-15 kiitettävä=16-20 erinomainen=21-25
	mo-taso (musiikkiopistotason päättösuoritus)	1=hyväksytyt 2=tydyttävä 3=hyvä 4=kiitettävä 5=erinomainen	hyväksytyt=1-5 tydyttävä=6-10 hyvä=11-15 kiitettävä=16-20 erinomainen=21-25
Musiikin perusteet	pt 1	hyväksytyt/hylätty	
	pt 2	1=hyväksytyt 2=tydyttävä 3=hyvä 4=kiitettävä 5=erinomainen	

4.2 Tasosuoritus: oppilaan kehityksen katalysaattori vai traumojen kehto?

Mitä tasosuorituksessa oikeastaan tapahtuu, kuinka tilanne on järjestetty? Olen kirjoittanut siitä alla olevan lyhyen fiktiivisen tekstin:⁷

”Musiikkiopiston tasosuoritus. Pieni ryhmä aikuisia, tasosuorituksen lautakunta, istuu auditorion takaosassa. Salin lavalla on flyygeli, jota pieni lapsi soittaa. Aikuiset, lautakunnan jäsenet kuuntelevat soittoa, ovat keskittyneet, hieman tuiman näköisiä, tekevät muistiinpanoja. Kun oppilas tekee virheen, lautakunnan jäsenet yrittävät olla näyttämättä reaktiotaan ilmeelläänkään ulospäin. Mutta he muistavat asian. Se täytyy ottaa palautteessa huomioon. Kun oppilas inspiroituu soitostaan, innostus ja

⁷ Tekstiä ei ole aikaisemmin julkaistu, mutta se lainattu yhdestä opettajan ammatillisista opintoja varten tekemästäni tehtävästä.

musiikkiin heittäytyminen tarttuu myös lautakunnan jäseniin. Sen voi läsnäolija aistia; ilmapiiri virittyy, esityksen jälkeen tyytyväinen myhäily on korvin kuultavaa. Tasosuoritusesityksen jälkeen oppilas pyydetään hetkeksi poistumaan salista. Lautakunta keskustelelee ja antaa arvosanansa. Sitten oppilas pyydetään uudestaan sisään. Palautteen annossa on eri tapoja. Yksi tapa on, että lautakunnan puheenjohtaja antaa koko palautteen toisia jäseniä referoiden. Toinen tapa on, että kukin lautakunnan jäsen antaa oman palautteensa järjestyksessä nuorimmasta vanhimpaan, ja viimeisenä puhuu puheenjohtaja. Lopuksi annetaan arvosana ja onnitellaan oppilasta ja opettajaa tasosuorituksen suorittamisesta.”

Yllä oleva tilanne toteutuu vuosittain tuhansia kertoja maamme musiikkioppilaitoksissa. Tasosuoritus on musiikkioppilaitosjärjestelmän yksi kulmakivi. Niiden avulla seurataan oppilaan edistymistä. Tasosuoritukset myös rytmittävät musiikkiopisto-opinnot tasokursseihin, ja oppilaalla on niissä tilaisuus saada palautetta useammalta opettajalta.

Tasosuoritusjärjestelmä keskusteluttaa musiikkiopistoväkeä aika ajoin. Yhtäältä ajatellaan, että tasosuorituksessa lapsi joutuu aivan syyttä suotta ja liian varhain kokemaan ammattimaisen esiintymistilanteen paineet. Hän saa palautetta, joka on usein ankaraa ja oppilaan soiton puutteellisuuksia korostavaa. Lautakunnan jäsenet haluavat tuoda esiin asioita, joissa oppilaan tulisi kehittyä, mutta oppilaan mielessä asiat kääntyvät tuomioksi. Toisaalta tasosuoritusjärjestelmä on tavoitteellinen kehikko, jolle musiikkiopisto-opinnot rakentuvat. Professori Kari Kurkela on Sibelius-Akatemiassa tutkinut musiikkioppilaitosten soitonopetusta. Hän on tarkastellut musiikinopiskelua psykodynaamisen teorian viitekehyksessä. Hän on todennut tasosuoritusten merkityksestä hieman provokatiivisesti mutta osuvasti seuraavaa:

”Tutkinnon⁸ suorittaminen voi olla positiivisesti koettu haaste – linnake, joka on valloitettava, tai vuori, jonka huipulle on kiivettävä. Näin se voi olla tarvittava konkreettinen välitavoite, joka rytmittää opiskelua taipaleella, joka ei oikeastaan lopu koskaan. Tutkinnon läpäiseminen voi vastaavasti suoda kehittymisen, tavoitteen saavuttamisen, voitonriemun ja itsetunnon vahvistumisen tunteita. Sellaisena se voi olla tavoiteltu ja aitoa ylpeyttä

⁸ Kurkela käyttää termiä ”tutkinto”, koska hänen kirjansa julkaisuajankohtana oli vielä käytössä ”kurssitutkinto”-termi.

synnyttävä siirtymäriitti. Tällaisessa positiivisesti koetussa muodossa tutkinnot voivat toimia opintoja vauhdittavana ja niille sisältöä antavana tekijänä. Jos ne sen sijaan osoittautuvat kiristyskeinoksi, jolla oppilas saadaan harjoittelemaan, tai oppilaitoksen asettamaksi velvollisuudeksi ja eräänlaiseksi velaksi, jonka oppilas joutuu maksamaan siitä hyvästä, että hän saa opiskella laitoksessa, ne värittyvät kielteisesti, muodostuvat harrastusta varjostaviksi uhkakuviksi ja sisäistä, ihmisarvoa alentavaa nokkimisjärjestelmää luovaksi ja narsistista ekonomiaa rasittavaksi instituutioksi.” (Kurkela 1993, 345.)

Kurkela tiivistää tasosuoritusilanteen ristiriitaisuuden: Tasosuoritus voidaan nähdä oppilaan kehittymisen katalysaattorina, tai traumojen kehtona.

Monella musiikkialan menestyjällä on kokemusmuistissaan onnistuneita tasosuorituksia, monella opintonsa keskeyttäneellä pieleen mennyt tasosuoritus.

Voidaan hieman kärjistäen väittää, että tasosuorituksen onnistuminen tai epäonnistuminen ei niinkään ole kiinni oppilaan soitosta, vaan siitä, millaiseksi tilanteen lautakunta ja oppilaan opettajat luovat, ja millaista palautetta oppilas saa. Hyväkin tasosuoritus voidaan pilata, jos lautakunnan asenne on väärällä tavalla ylikriittinen, ja ”huonokin” tasosuoritus voidaan kääntää oppilaalle rakentavaksi kokemukseksi, jos lautakunnalla on psykologista silmää, myönteinen sana hallussaan, ja se osaa antaa oikeanlaista palautetta.

4.3 Tasosuorituksen palautteen laatu

Millaista on hyvä palaute? Ensiksi on todettava, että palautteen antaja ei välttämättä tunne palautteen saajaa hyvin, ja erittäin paljon palautteen annon onnistuminen on riippuvainen siitä, millaiset valmiudet palautteen saajalla on käsitellä samaansa palautetta. Kun on kyse musiikkioppilaitoksesta, jossa tasosuorituksen tekijät ovat kouluikäisiä lapsia tai nuoria, tulisi lautakunnan jäsenen olla erityisen tietoinen palautteen antamiseen liittyvistä mahdollisuuksista ja riskeistä. Palaute oikein annettuna voi sysätä oppilaan kehitystä eteenpäin, mutta huono palaute voi lamauttaa oppilaan harrastuksen, pahimmassa tapauksessa aiheuttaa trauman.

Suomen musiikkioppilaitosten liitto ry:n tasosuoritusten sisällöt ja arvioinnin perusteet 2005 -ohjeistossa⁹ todetaan, että oppilaalle annetaan suullinen palaute kaikilta lautakunnan jäseniltä tai puheenjohtajan yhteenveto ja lisäksi oppilas saa kirjallisen arvioinnin. (SML 2005, 3.) SML:n ohjeisto 2005 perustuu opetussuunnitelman perusteisiin 2002. Sen pohjalta, mitä opetussuunnitelman perusteissa 2002 (OPH 2002, 12) ja SML:n ohjeistossa 2005 sanotaan, voidaan tiivistäen todeta, että

- oppilasarvioinnin pitäisi tukea oppilaan kehittymistä,
- oppilaan tulisi olla tietoinen arvioinnin perusteista ja
- arviointimenetelmät tulisi valita oikein.

Tasosuoritustilanne on arviointitilanteena hyvin erityinen, koska

- arviointi tehdään välittömästi suorituksesta tässä ja nyt
- lautakunta ei voi valmistautua tilanteeseen mitenkään erityisesti
- tilanteeseen ei voi jälkikäteen palata.
- arviointia tekee useampi lautakunnan jäsen samanaikaisesti.

Musiikkioppilaitoksen rehtorin vastuulla on kehittää lautakunta-arviointimenettely niin hyvin toimivaksi, että tavoite ”tukea oppilaan kehittymistä” todellakin toteutuu. Lautakunnan jäsenet eli opettajat tulee kouluttaa tehtäväänsä hyvin. Heidän tulee olla tietoisia siitä, että oppilaan kehityksen tukeminen on ensisijaista. Virheiden ja soiton puutteellisuuden alleviivaaminen voi tuottaa oppilaalle äärimmäisen turhauttavan kokemuksen. Vaa’ankielenä on aina lautakunnan puheenjohtaja. Hän pystyy viimekädessä ohjailemaan tilannetta, ja tarvittaessa kääntämään huonon palautteen kannustukseksi.

4.4 Millaista on hyvä huono palaute?

Aina ei voi antaa vain ruusuja. Millaista palautetta voi antaa, jos oppilaan soitossa on todellakin paljon puutteita, jos selvästi näyttää siltä, että hänen valmistautumisensa tasosuoritukseen on pahasti kesken?

⁹ Lyhyden vuoksi Suomen musiikkioppilaitosten liitto ry:n tasosuoritusten sisällöt ja arvioinnin perusteet 2005 –ohjeistosta käytän tästedes vain nimitystä SML:n ohjeisto 2005.

On ensinnäkin hyvin pitkälle oppilaan opettajan vastuulla, jos oppilas marssii esiintymislavalle huonosti valmistautuneena. Opettajan pitää kantaa vastuuta siitä, että oppilasta ei saateta noloon tilanteeseen. Oppilashan ei välttämättä osaa etukäteen arvioida, millaiselle leijona-areenalle hän astuu, jos menee tasosuoritukseen valmistautumattomana. Mutta joskus kuitenkin käy niin, että oppilas syystä tai toisesta menettää tilanteen hallinnan esiintymislavalla, ja silloin tasosuorituslautakunta vaikean paikan edessä.

Perusteeton päänsilittely on ”falskia”. Sen oppilaskin huomaa. Virheistä ja puutteellisuuksista kiittäminen ei kehitä ketään. Tapahtunutta ei voi enää jälkikäteen muuttaa, se on hyväksyttävä tosiasiana.

Mutta jokaisessa esityksessä tai tasosuoritussuorituksessa on varmasti jotain hyvää, josta palautteessa on hyvä lähteä. Puutteellisuuksia ei pitäisi noteerata negatiivisina asioina, vaan niiden kohdalla olisi puhuttava kehittämistavoitteista. Jos oppilas esimerkiksi ei tahdo muistaa kappaletta ulkoa, voidaan lähteä siitä, että hän sitten soittaa esimerkiksi muutamassa oppilaskonsertissa nuoteista. Usein ulkoa osaaminen on yhteydessä myös esiintymisjännitykseen. Jos esiintymisestä tulee rutiinia, ei ulkoa osaamiseen välttämättä kiinnitä yhtä paljon huomiota. Toisaalta, on realistista todeta, että hyvin harvalla esiintymisestä tulee niin rutiinia, että esiintymisjännitys unohtuisi. Kokeneimmatkin ammattiesiintyjät usein jännittävät. Mutta ammattilaisen ja harvoin esiintyvän harrastelijan ero on se, että ammattilaisella on keinot hallita itseään esiintymislavalla jännittämisestä huolimatta. Esiintyminen on aina vaativaa, mutta koulutus ja vuosien työ auttavat tulemaan ”sinuiksi” oman esiintymisjännityksensä kanssa.¹⁰

Esiintymisongelmat on arkipäiväistettävä. Niistä ei saa kehkeytyä mysteerejä, ylitse pääsemättömiä ongelmia, vaan niille pitää yrittää keksiä luonnollisia ja yksinkertaisia selityksiä. Lautakunnalla tulee olla takataskussaan hyviä, mutta

¹⁰Itselläni on noin kolmenkymmenen vuoden kokemus esiintymisestä pianistina. Mutta silti jännitän joka kerta, kun esiinny. Esiintymisjännitys ei häviä minnekään, koska se on luultavasti ihmiselle luontainen psykofyysinen primitiivireaktio. Mutta olen oppinut tiettyjä keinoja, joita hyödynnän esiintyessäni. Esimerkiksi konsertin alussa, kun käteni ovat vielä jännityksestä kylmät, en soita mitään nopeaa kappaletta, jossa lihasten tulisi olla lämpimät. Aloitan aina verkkaisella kappaleella, että saan soiton ”käyntiin”, ja saavutan hallinnan tunteen. Hetken kuluttua jännitys alkaa lieventyä, ja konsertti alkaa rullata. Tämän tyyppisiä keinoja voi suositella myös oppilaille tasosuorituksiin.

rehellisiä selityksiä, joilla voi lohduttaa esiintymisessään epäonnistunutta oppilasta. Tosiasia kuitenkin on, että tasosuorituksessa epäonnistumiseen ei kenenkään soittajan ura lopu. Tämän kirjoittajalle on painunut mieleen elävästi, kun säveltäjä, akateemikko Joonas Kokkonen sanoi Kuopion viulukilpailun palkintojenjakotilaisuudessa vuonna 1979: ”Jokaisen kilpailijan on hyvä pitää mielessä, että ei kenenkään ura tällaiseen kilpailuun lopu, mutta ei siitä myöskään ala. Työtä on tehtävä jokaisen tästä eteenpäin.” (Kokkonen 1979.)

4.5 Lapsi-rukka tuomareidensa edessä

Luultavasti raskainta lapselle tai nuorelle tasosuoritustilanteessa on kuitenkin joutuminen aikuisista koostuvan lautakunnan syyniin. Olla yksin esiintymislavalla, miltei tyhjässä salissa, jonka hämärässä takaosassa viisasten aikuisten pelottavat katseet vaanivat, odottavat että virhe tapahtuu. Tilanne on hyvin poikkeuksellinen. Esimerkiksi normaalissa kouluopetuksessa lapset eivät joudu vastaaviin tilanteisiin. Tasosuoritustilanne muistuttaa ehkä urheilukilpailuja, joissa arvosteluraati arvioi suorituksen (esimerkiksi taitoluistelu, mäkihyppy). Mutta suorituksen jälkeen pikku soittaja kohtaa lautakunnan kasvoista kasvoihin, ja hänellä ei oikeastaan ole puolustautumisen mahdollisuutta. Luvussa 2 rinnastin tasosuoritustilanteen käräjiin. Käräjillä syytetty saa yleensä puolustua itse, tai hänellä on asianajaja. Tasosuorituksessa lapsi on yksin. Opettaja istuu sivussa, lautakunnan vieressä ja voi korkeintaan ilmeillään olla henkisenä tukena.

Seuraavassa on muutamia ehdotuksia, joilla tasosuoritustilannetta voitaisiin helpottaa, tehdä tilanne luontevammaksi ja vähemmän pelottavaksi:

- Tehdään tilanteesta ”jutteleva”. Tervehditään oppilasta ennen suoritusta ystävällisesti, kysellään kevyesti jotain päivään liittyvää. Lautakunnan jäsenten tulee olla iloisia, ja kiinnostuneen oloisia oppilaan suoritusta kohtaan. Esimerkiksi lausahdus ”Kivoja kappaleita sulla ohjelmassa!” tuottaa ihan eri tunnelman kuin ”Kun olet valmis, saat aloittaa”.
- Pieniä virheitä ei lainkaan noteerata. (Miksi noteerattaisiin, koska pikku mokia tapahtuu suurimmalla taiteilijoillakin?)
- Jos oppilaan soitto menee pahasti ”poikki”, rohkaistaan vain huolettomalla äänen sävyllä jatkamaan. Palautteessa ei poikkimenoa

nosteta esille. Jos ulkoa soittaminen on ongelma, asiasta käydään palautteessa leppoisaa keskustelua. Mutta oppilaalle on jätävä se käsitys, että ulkoa soittaminen on todellakin maailman ongelmista niitä vähäpätöisimpiä.

- Kun lautakunta antaa palautetta ryhmänä, sen jäsenten tulisi olla keskenään johdonmukaisia, tukea toistensa kannustavia kommentteja.
- Parasta olisi, jos tasosuoritusilanne voitaisiin järjestää konserttina, jossa olisi yleisönä oppilaan perheenjäseniä, ystäviä, ja muuta musiikkiopiston väkeä. Lautakunta istuisi yleisön joukossa huomaamattomasti. Tällä tavalla järjestetään esimerkiksi Sibelius-Akatemian ylimmät instrumenttisuoritukset. Miksi ei samaa käytäntöä voisi soveltaa musiikkioppilaitoksissa?

4.6 Konstruktivisuus vs. destruktiivisuus¹¹

”Yksi kriitikon lause, joka kertoo jotain taideteoksen positiivisesta ymmärtämisestä, vie taide-elämää eteenpäin paljon enemmän kuin kymmenen ”kriittistä” (ymmärtämätöntä tai destruktiivista) huomiota. (Kurkela 1993, 102.)

Yllä oleva Kurkelan väittäminen on täyttä totta, ja kaikki sen tiedostavat, mutta silti positiivisuus on palautteen annossa jostain syystä vaikeaa. Myönnettäköön, että asiassa on tapahtunut paljon kehittymistä parempaan suuntaan.

Musiikkioppilaitosten kurssitutkinnot ovat nykyään aivan erilaisia tilaisuuksia kuin parikymmentä vuotta sitten, mutta kyllä töitäkin on tehty tilanteen muuttamiseksi.

Lautakunnan jäsen palautetta antaessaan on konstruktivisuuden ja destruktiivisuuden rajalla. Tasosuoritusilanne voi olla oppilaalle voimakas kannustin, riemuvoitto, jonka seurauksena oppilas ryntää harjoittelemaan uusia kappaleita. Musiikin maailma avautuu rikkaimpana musiikin esittäjälle. Jos esiintyminen ja tutkinnon suorittaminen on myönteinen kokemus, on vaikea kuvitella parempaa kannustinta soitto-opintoihin. Oppilaan itseluottamus kasvaa, persoonallisuus lujittuu, suhde musiikkiin syvenee.

¹¹ Konstruktivisuudella ja destruktiivisuudella tarkoitan tässä yhteydessä, että kriittinenkin palaute voi olla rakentavaa (konstruktivistista), tai ymmärtämätöntä ja teilaavaa (destruktiivista).

Jos tasosuoritus on kuitenkin oppilaalle pettymys, sen tuhovaikutukset voivat olla laaja-alaiset. Lautakunnan edessä epäonnistuminen on paljon nolompaa kuin esimerkiksi koulun kirjallisessa kokeessa epäonnistuminen. Tässä ja nyt –tilanne arvioivien katseiden alla on kova. Siitä selviäminen vaatii kypsää luonnetta, jos kritiikki on negatiivista.

Kuinka ryhmän antama palaute eroaa yhden henkilön antamasta palautteesta?

Voidaan olettaa, että vaikutukset sekä myönteiseen että kielteiseen suuntaan voivat olla ryhmän antamassa palautteessa moninkertaiset. Tilanne on erityisen herkkä, jos asetelma on ryhmä aikuisia opettajia vs. yksi lapsi tai nuori.

Musiikkioppilaitoksen tasosuorituslautakunnan jäsenenä olo on yksi pedagogin vaativimpia tehtäviä. Siinä joutuu olemaan paikalla, jossa mahdollisuus vaikuttaa nuoren opiskelumotivaatioon, kiinnostukseen soittoharrastusta kohtaan, ja siten jopa hänen persoonansa kehittymiseen, on merkittävämpi kuin moni uskoisi. Nuoren tasosuorituksen suorittajan kuuluu saada onnistumisen tunne tehtävästään – ja se on lautakunnan jäsenten vastuulla!

4.7 Kuhmon musiikkiopiston tasosuorituskäytäntö

Kuhmon musiikkiopiston opetussuunnitelma päivitettiin vuonna 2007 myös tasosuoritusten osalta. Tällä hetkellä käytäntö on opetussuunnitelman perusteitten 2002 mukainen.

Opetussuunnitelmassa ei tasosuoritusten kohdalla ole päivityksen jälkeen havaittu kuin yksi puute. Ns. sensorimenettelyä ei ole kirjattu opetussuunnitelmaan.

Sensorimenettely tarkoittaa sitä, että musiikkiopistotason suoritusta arvioimaan kutsutaan usein sensori, joka on jonkun toisen musiikkioppilaitoksen opettaja.

Sensorimenettely on maan hyvä tapa. Tarkoituksena on että musiikkiopistotason suoritus, jonka jälkeen oppilas voi saada musiikkiopiston päättötodistuksen, saa osakseen kyllin tasapuolisen ja laadukkaan arvioinnin. Sensorin käytöstä on hyötyä sekä musiikkiopistolle että oppilaalle. Oppilas saa arviointia ulkopuoliselta opettajalta, jolla voi olla tuoreita näkökulmia oppilaan soittoon. Toisaalta sensorimenettely toimii ikään kuin musiikkiopiston ulkoisena arviointina.

Ulkopuolisten sensorien vierailut saavat musiikkiopiston oppilaat ja opettajat terästäytymään, kun on tiedossa, että joku ulkopuolinen asiantuntija tulee kuuntelemaan tasosuoritusta.

Sensorimenettely on Kuhmon musiikkiopistossa käytössä, mutta se tullaan kirjaamaan myös opetussuunnitelmaan. Toinen, lähinnä tekninen uudistus, joka on tehty tämän hankkeen myötä, on tasosuorituspöytäkirjalomakkeiden uudistaminen. Liitteenä on uudistettu tasosuorituspöytäkirjalomake (Liite 2).

Olen seurannut Kuhmon musiikkiopiston tasosuorituksia niiden kahden vuoden ajan, kun olen ollut oppilaitoksen rehtorina. Mielestäni lautakuntien arviointityöskentely on hyvin tarkkaa ja asiantuntevaa. Mutta ennen kaikkea suhtautuminen oppilaisiin tasosuoritustilanteessa on hyvin inhimillistä ja kannustavaa. Olen saanut myös sen vaikutelma, että oppilaat suorittavat tasosuorituksia hyvin mielellään, eikä tilanne ole kohtuuttoman jännittävä. Toki kaikki ymmärtävät sen, että pieni jännitys vain terästä esitystä. Ylimpiä eli musiikkiopistotason suorituksia varten opettajat ovat järjestäneet harjoituskonsertteja, joissa oppilas on saanut esittää tasosuoritusohjelman kokonaan ikään kuin kenraaliharjoituksena. Itse tasosuorituksia ei ole järjestetty konsertteina - tilanne ei ole siihen ehkä musiikkiopistossamme vielä kypsä. Jotkut kokevat, että yleisön kutsuminen tasosuoritukseen tekisi tilanteesta vielä jännittävämmän.

5. Lukukausiarvioinnin uudistaminen

5.1 Lukukausiarviointi opetussuunnitelmassa

Kuhmon musiikkiopiston opetussuunnitelmassa, jonka viimeisin versio on hyväksytty Kuhmon kaupungin sivistyslautakunnassa 20.08.2008, on musiikkiopiston lukukausiarviointi ohjeistettu seuraavasti:

Opettaja antaa perus- ja musiikkiopistotasolla oppilaan opintokirjaan arvosanan lukukausittain. Arvosana annetaan asteikolla 1 hyväksytty, 2 tyydyttävä, 3 hyvä, 4 kiitettävä, 5 erinomainen. Lukukausiarvosanaa voidaan tarkentaa lisämerkinnöillä ½ sekä + ja -. Arvosanan perusteena käytetään ensisijaisesti edistymistä ja myönteistä opiskeluasennetta suhteessa oppilaan henkilökohtaisiin tavoitteisiin. Numeroarvosanan lisäksi oppilas saa opettajalta sanallista palautetta. (Kuhmon MO-OPS 2007, 9)

Yllä olevaa opetussuunnitelman kohtaa voidaan pitää varsin suurpiirteisenä; arvioinnin perusteita ei kovin tarkkaan määritellä. Kuhmon musiikkiopiston lukukausiarvioinnista nousee mm. seuraavia kysymyksiä:

- On epäselvää, kuinka yhdenmukaisesti lukukausiarviointia eri opettajat toteuttavat.
- On myös epäselvää, mitkä ovat eri arvosanojen antamisen kriteerit.
- Entä mitä tarkoittaa, että edistymistä arvioidaan suhteessa oppilaan henkilökohtaisiin tavoitteisiin? Mitä ovat henkilökohtaiset tavoitteet?

Musiikkiopiston opettajien kokouksessa 9.9.2008 päätettiin, että opettajatyöryhmä käy keskustelun lukukausiarvioinnin periaatteista, ja tekee ehdotuksen menettelyn selkeyttämiseksi. Työryhmän jäsenet ovat rehtori Jyrki Lähteenmäki, viulunsoitonopettaja Minna Blom, huilunsoitonopettaja Anna Maria Nummelin ja pianonsoitonopettaja Martti Väisänen.

5.2 Työryhmän suunnittelutyö ja ehdotus lukukausiarvioinnin uudistamiseksi

Työryhmä piti kokouksen 25.9.2008, jossa käytiin keskustelu Kuhmon musiikkiopiston nykyisestä lukuvuosiarviointikäytännöstä, mahdollisista puutteista ja kehittämisehdotuksista. Vaikuttaa siltä, että lukuvuosiarviointiin on olemassa

menettely, mutta ei ole koordinoitu pitkään aikaan, kuinka tuo menettely toimii, ja kuinka eri opettajat sitä toteuttavat. Oppilaiden opintokirjat ovat käytössä, mutta niitä ei toimiteta kansliaan, vaan ne pysyvät oppilailla. Sen sijaan opettajat merkitsevät lukukausittain arvosanat päiväkirjalomakkeisiin, jotka toimitetaan rehtorille lukukauden päätteeksi.

Työryhmä kävi keskustelua numeroarvioinnin mielekkyydestä ja siitä, mitä ”oppilaan henkilökohtaiset tavoitteet” tarkoittavat. Työryhmä oli sitä mieltä, että kukin opettaja voi oman asiantuntemuksensa perusteella arvioida, millaisia tavoitteita kullekin oppilaalle opintojen edistymisessä asetetaan. Tavoitteiden asettaminen voi tapahtua opettajan ja oppilaan yhteisessä keskustelussa. Arvosanat ovat oppilasta itseään varten. Hän voi arvosanasta tehdä johtopäätöksiä, kuinka opinnot ovat edistyneet. Monet oppilaat toivovat saavansa arvosanoja. Mutta oppilaiden ei pitäisi antaa verrata keskenään arvosanoja, koska eri oppilaiden arvosanat eivät ole kovin vertailukelpoisia.

Kuhmon musiikkiopistossa on periaatteena, että kukin oppilas esiintyisi vähintään kerran lukuvuodessa. Esiintymistilanteesta oppilas voi saada palautetta. Esiintymistilanne voi olla oppilaskonsertti, tasosuoritus, tai jokin muu esiintymistilaisuus, jossa opettaja on läsnä ja voi antaa palautetta.

Kuhmon musiikkiopistolla on hyvin rajalliset henkilöresurssit, ja raskaiden arviointimenettelyjen organisoiminen ei ole mahdollista. Ylimoitettut menettelyt saattaisivat kääntää asian itseään vastaan. Oppilaita tulee kuitenkin kannustaa myös tuntitilanteessa oman työskentelynsä pohtimiseen, ja rakentavan suullisen palautteenannon tulisi olla jatkuvaa.

6. Pärjäämmekö näillä eväillä?

Arvioinnin on aina kehitettävä toimintaa. Arvioinnista on oltava tuloksena konkreettisia parannuksia toimintaa. Koska arviointi on aina jossain määrin työtä ja keskittymistä vaativaa toimintaa, se voi myös olla turhauttavaa, ellei arvioijat ja arvioitavat näe arvioinnista saatavia hyötyjä.

Tässä hankkeessa varsinainen konkreettinen kehittämistyö kohdistui Kuhmon musiikkiopiston pääsykokeeseen, jonka sisältöä hieman muutettiin, ja jonka rakenne on aikaisempaa paremmin kuvattu uudessa lomakkeessa. Tasosuoritusten arviointi ja lukukausiarviointi ei opettajien kanssa käydyn keskustelun perusteella sinänsä vaadi uudistamista.

Kun kysytään, pärjääkö Kuhmon musiikkiopisto nyt näillä arvioinnin eväillä, voidaan todeta, että arvioinnin määrä on pyritty suhteuttamaan oppilaitoksen toiminnan volyymiin. Olemme pienehkö oppilaitos, joten arviointimenettelyjenkin tulee olla kevyitä. Nähdäkseni arviointia toteutetaan määrällisesti oikeassa suhteessa.

Mutta arvioinnin laatu on asia, jossa aina voidaan saada parannusta aikaiseksi. Opettajan tulee tietoisesti kehittää ammattitaitoaan, ja arvioinnin laatu on suoraan yhteydessä opettajan ammattitaitoon. Olisi suotavaa, että yhä paremmin tiedostaisimme arvioinnin merkityksen, ja että siitä tulisi kiinteä osa arkipäivän toimintaa. Jos arvioinnista tulee osa arkirutiinia, käytännöt tulevat myös sujuvammiksi, ja arvioinnin hiljainen tietovaranto alkaa kasvaa.

Tietoinen arviointiprosessi kartuttaa kokemuksia, joista voidaan tehdä johtopäätöksiä. Ne kasvattavat tietovarantoa, jolta pohjalta voidaan edelleen tehdä uusia kysymyksenasetteluja. Siten toiminta kehittyy. Arviointi on kehittämistoiminnan yksi ydinprosessi. Päämääränä on jatkuvien käytäntöjen juurruttaminen osaksi arkitoimintaa. Silloin ei enää puhuta ainoastaan erillisistä arviointimenettelyistä, vaan toimintaa kehittävästä arvioivasta reflektiosta. Arvioiva reflektio on palkitsevaa, kun se tuo oppilaan ja opettajan lähemmäksi musisoinnin peruskysymyksiä. Silloin paljastuu sen, mikä on olennaista.

Itsearviointin ja reflektion luonteva yhdistäminen instrumenttiopetukseen vaatii musiikkioppilaitoksissa kehittämistä, ja olisi hedelmällinen lisätutkimuksen kohde.

Lähteet:

Atjonen, P. 2007. Hyvä, paha arviointi. Helsinki: Tammi. ISBN 978-951-26-5652-3.

Heino, T. & ja Ojala, M-L. (toim). (1999). Musiikkioppilaitosten perusopetuksen arviointi 1998. Arviointi 1/1999. Helsinki: Opetushallitus. ISBN 952-13-0472-3.

Kamppila, C. 2008. Pisteet vai tuntuma? Intuition käyttö Joensuun konservatorion pääsykokeessa. Pedagoginen opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kokkonen, J. 1979. Puheenvuoro Kuopion viulukilpailun palkintojenjakotilaisuudessa.

Kurkela, K. 1993. Mielen maisemat ja musiikki. Musiikin esittämisen ja luovan asenteen psykodynamiikka. Helsinki: Sibelius-Akatemia. Musiikin tutkimuslaitos. ISBN 952-9658-17-6.

Kuhmon MO-OPS 2007. Kuhmon kaupunki 20.08.2007.

Kuhmon Sivistyspalvelujen vastuualueen johtosääntö. Kuhmon kaupunki 1.1.2007.

Laki taiteen perusopetuksesta 21.8.1998/633.

OPH 2002. Opetushallitus. Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2002.

<http://www.musiikkioppilaitokset.org/easydata/customers/sml/files/Tiedotteet/OPS2002.pdf>. Luettu 07.11.2008.

Salakari, H. 2007. Taitojen opetus. Eduskills Consulting.

SML 2005. Suomen musiikkioppilaitosten liitto ry. Tasosuoritusten sisällöt ja arvioinnin perusteet 2005.

Vartiainen, L. 2007. Mitä musiikkiopistojen pääsykokeissa testataan? Tutkimus Helsingissä sijaitsevien SML:n liittoon kuuluvien musiikkiopistojen pääsykokeista. Opinnäytetyö. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia.

Liite 1.

Kuhmon musiikkiopiston pääsykoelomake 2008

Hakijan nimi:

Syntymäaika:

Kuhmo

Sotkamo

HENKILÖKOHTAINEN TESTI

1. Rytmitoistot taputtamalla. Tehtävä e) jaetaan kahtia alle kouluikäisille.

a)

/1p.

b)

/1p.

c)

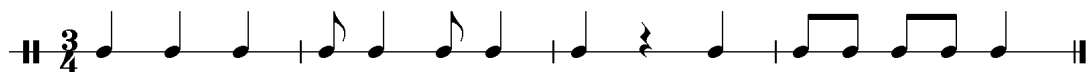
/1p.

d)

/2p.

e)

/3p.

2. Säveltoistot.

/6p.

3. Melodiatoistot: Tehtävät 1-3 ”lauletaan eteen” vain yhden kerran. Tehtävät 4-5 kaksi kertaa.

a)

/1p.

b)

/2p.

c)

/3p.

d)

/4p.

e)

/4p.

4. Oma laulu:

- ”Satu meni saunaan” (alle kouluikäiset)
- ”Vaarilla on saari” (kouluikäiset)

/5p.

5. Soittodiktaattitehtävät.

a)

/1p.

b)

/1p.

c)

/3p.

6. Oma soittonäyte.

/3p.

KARMAN TESTI

Alle kouluikäiset eivät osallistu Karman testiin, ja heille annetaan tästä kohdasta 15 pistettä.

/20p

IKÄPISTEET

Ikäpisteitten tarkoitus on antaa nuoremmille hakijoille hyvitystä, koska heillä on hyvin vähän kokemusta testaustilanteista. Ikäpisteet annetaan seuraavasti: 6-vuotiaille (esim. vuoden 2008 pääsykokeissa 2002 syntyneille) 10 pistettä, 7-vuotiaille 9 pistettä jne. Vuonna 1993 syntyneet saavat 1 pisteen ja sitä vanhemmat eivät saa ikäpisteitä.

Vuonna 2008 ikäpisteitä annetaan seuraavan taulukon mukaisesti:

Syntymävuosi	Pisteet
<u>2002</u>	<u>10</u>
<u>2001</u>	<u>9</u>
<u>2000</u>	<u>8</u>
<u>1999</u>	<u>7</u>
<u>1998</u>	<u>6</u>
<u>1997</u>	<u>5</u>
<u>1996</u>	<u>4</u>
<u>1995</u>	<u>3</u>
<u>1994</u>	<u>2</u>
<u>1993</u>	<u>1</u>
<u>1992</u>	<u>0</u>

Liite 2.

KUHMON MUSIIKKIOPISTO

TASOSUORITUSPÖYTÄKIRJA

Suorituspäivä
klo

200

Opettaja täyttää

Oppilaan nimi:

Syntymäaika:

Oppiaine:

Tasosuoritus:

Tasosuorituksen ohjelman ohjannut opettaja:

Viimeksi suoritettu musiikin perusteiden suoritus

pt 1

pt 2

pt 3

mo-taso

Opiskelee parhaillaan musiikinperusteiden

kurssia

Tasosuoritusta varten valmistettu ohjelma:

Opettajan allekirjoitus:

Kynnysainevelvoitteen osalta tasosuoritus voidaan panna toimeen.

Rehtorin allekirjoitus:

Tasosuorituslautakunta täyttää:

Arvosana

Prima vista -näytteen arvosana

Tasosuorituslautakunnan kokoonpano ja nimikirjoitukset:

Puheenjohtaja

jäsen

jäsen

jäsen

Harjoitettu ohjelmisto kääntöpuolella

